

Petar Mihaylov

(Bulgaria, Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences)

On the Occasion of the 70th Birthday of Assoc. Prof. Lyudmila Malinova

Abstract: Assoc. Prof. Dr Lyudmila H. Malinova has been affiliated with the Institute for Literature at the Bulgarian Academy of Sciences for over forty years. She has made significant contribution to Bagryana. She is the author of two monographs: *Bulgarian Women Poets Between the Two World Wars* (1999) and *Bulgarian Women Writers and Poets: 19th Century – Early 20th Century* (2017). The analysis below focuses in greater detail on the latter work, to the study of “women’s writing” and women authors. Her scholarly work includes numerous studies on the literary oeuvre of writers such as Mara Belcheva, Ana Karima, Maria Grubeshlieva, Blenika, Magda Petkanova, Sanda Yovcheva, Vesela Vasileva, Dora Gabe, and Elisaveta Bagryana.

Петър Михайлов

(България, Институт за литература, Българска академия на науките)

Доцент д-р Людмила Малинова на 70



От 1984 г. насам доцент д-р Людмила Малинова изследва творчеството на жените писателки в нашата литература. Още преди 40 години тя помества свои статии на страниците на елитните за литературознанието ни списания „Език и литература“, „Български език и литература“, „Литературна мисъл“. В години, през които проблемът за *женското творчество* е бил силно подценен и са съществували само две-три имена, Людмила Малинова насочва изследователския си поглед към лирическите светове, съградени от Магда Петканова, Пенка Цанева-Бленика, Весела Василева. По-късно ще обърне задълбочено внимание още на Карамфила Стефанова, Рада Киркович, Ирина Бачокирова, Анна Карима, Мара Белчева, монахиня Евпраския от калоферския Девически манастир. Преди четири десетилетия открива тема, която все още е актуална днес и не е проучена в цялост – темата за войната в творчеството на нашите поетеси и белетристики. Ала, имайки предвид и дипломната ѝ работа, защитена в Софийския университет през 1979, оглеждаща творческия облик на Елисавета Багряна, можем да кажем, че тя се посвещава всецяло на своя избор и той се превръща реално в нейна мисия.

Докторската ѝ дисертация, издадена и като отделна книга „Български поетеси между двете световни войни“ (1999), се превърна в литературно събитие: наред с познатите Д. Габе и Е. Багряна се заговори и за Мария Грубешлиева, Бленика, Весела Василева, Санда Йовчева, Яна Язова. Нейната теза, че жената дава друг ракурс на случващото се в литературното поле и по този начин допринася за обогатяването, пълнотата, разнообразието на същото това поле, същевременно е и гледната точка на другия, на различния, е модерна визия за същината на литературната история. Л. Малинова не дели автор(к)ите на „жени“ и „мъже“ – тя гледа на процеса в неговата единност, сложност и многоликост. В наши дни вече научното гледище се е утвърдило и дава значителни изследователски плодове. А това е безспорен успех, не само за самата нея, ала и за цялостното ниво на литературната ни наука.

Пословичната ѝ скромност впечатлява в едно грубо време, когато саморекламата и рекламата са от изключително значение, дори и в научното поприще. Осмисляйки работата си именно като мисия, доцент Малинова успя да защити успешен национален проект, озаглавен *Жените в българската литература – извороведски изследвания, дигитална платформа*, финансиран от Фонда за научни изследвания и от 2021 г. насам системно се труди с екип от сътрудници за реализацията му.

Плод на нейните усилия са няколко впечатляващи научни конференции – последната засега (третата) се състоя в рамките на два дена: 06. и 07. II т. г., като на форума бяха представени повече от 50 доклада. Пълнотата, многообразие, разноликост, обединени от темата за жената – видяна като писателка, поетеса, журналистка, преводач, книгоиздател, учен, художник, музикант – т.е. в най-различни културни и творчески роли. Събраха се водещи учени от няколко поколения: от доайена проф. Михаил Неделчев, до дипломантката Кристина Димитрова (ако опитният литературен историк е на 83, то девицето, представило Вера Балабанова, е около 20-годишна). На първия форум специално дойде легендарната проф. Милена Цанева, за да чуе доклад, посветен на поетесата Бленика (нейна майка), но и останалите доклади.

По-малко позната остава втората книга на доц. Малинова *Български книжовнички и поетеси. XIX – началото на XX век* (2017), спечелила финансиране на Министерството на културата, превърнала се в едно от достиженията на нашата култура през последното десетилетие. За огромно съжаление, изданието е в много ограничен тираж и се разпространява „апокрифно“.

В това свое изследване Людмила Малинова се връща към по-ранния етап от нашата литературна история – последните десетилетия от Българското възраждане, когато в пространствата на Девическите манастири монахините са преписвали и вероятно сами са пописвали. Стремелът на нашите жени тогава за по-висока степен на грамотност е впечатляваща – всяка по-будна българка, близка до (занимаваща се със) обществена дейност, си поставя за цел да води към просвета своите посестрими. Има нещо романтично, а защо да не кажем и велико, в този жест – не на еманципация, а по-скоро неутолима жажда към самообразование, към самоусъвършенстване – и то в епохата на Мери Шели и Жорж Санд, които малко по-на запад публикуват роман подир роман. Та в същата тази епоха Станка Николица-Спасо-Еленина не само ще преведе „Две приказки“, но и ще остави няколко стихотворни опита, разглеждани днес като манифестен жест:

Малка книжка за жените
дето им показва добре
да се пазят от злините
и да се отнасят мъдро.

Изданието завършва с *Обявление*, което настоява:

Да уловим перото, и сяка според силата си да гледа да изработи нещо за своите дружки (Малинова/Malinova 2017: 18).

Датировката на този призив е от 1853 г. През 1890 г. Ирина Бачокирова публикува първата женска стихосбирка в нашата литература „Българка“, където достойната дъщеря разказва и спомен за славния си баща – учителят-бунтовник Киро Петров. Така че някак тази книжка бяга от жанра, ограничаван само за лирическо творчество. Сякаш, още с тази първа добра изява, жената показва, че е различна, че гледа по друг начин на творчеството – може литературните форми да се миксират, т.е. да се смесват, да се взаимопроникват. И не е изненада, че в същото десетилетие ще даде богати плодове „Онази възхитителна госпожица Живкова“¹: повестта *Царица Теодора* (1894), романа *Процес* (1898), първата методика за преподаване на български език подир Освобождението (1892), първото авторско² сборниче с приказки *Подарък за децата* (1902), *Две повести из народния живот* (1904). Но коя е учителката на въпросната госпожица Живкова? Кои са съучениците ѝ?

Анастасия Тошева е била учителката на Вела Благоева, Теофано Попова и Райна Попгеоргиева. И четирите оставят книжовно наследство: А. Тошева „Автобиография“ (1911), Теофано Попова 15 книги, Райна Княгиня своя „Автобиография“ (1878), а Вела Благоева – разнообразна в жанрово отношение литературна и методическа продукция, сочена като пионерско достижение.

Точно като достижение гледа на това творчество и доц. Л. Малинова. С голяма любов, преданост и грижа се отнася към забравените вече или по-малко известните: така тя успя да възкреси личностите на сестрите Елисавета и Мария Ненови, Елена Мутева, Екатерина Василева, Евгения Кисимова, Анна Бояджиева и редица други.

Увлекателният сюжет, който гради литературната изследователка, позволява книгата ѝ да бъде четена като художествена творба, а това е рядко достижение при съчинения от научен тип – голям майстор трябва да си, за да постигнеш този изящен изказ. От разказа на Л. Малинова научаваме, че има възможност Елена Бенчева да е преписала *История славянобългарска* на отец Паисий, но, за да се докаже или отхвърли твърдението, трябва да се предприемат добросъвестни и по-частни изследвания – на графолози, езиковеди, а защо не и на криминалисти. И като истински следовател, Л. Малинова споделя предположението си, че Карамфила Стефанова е мистификация. Кой обаче се крие зад този псевдоним? Песимистът Стоян Михайловски? Бунтовникът Тодор Каблешков, оглавявал и женско дружество някога? Оказва се, че е Антон Франгя. Апропо, включен в емблематичната двутомна *Христоматия*, съставена от К. Величков и Ив. Вазов. Гласът, макар и мъжки, би могъл да подтикне към творческа изява жената. Така че Карамфила Стефанова продължава да бъде предизвикателство пред родното литературознание. Важното в случая е, че доц. Л. Малинова не се страхува да се усъмни в личността, не се бои да предложи хипотеза, която в бъдеще би се потвърдила или отхвърлила. Като добросъвестността ѝ стига дотам, че дори насочва къде е възможно да се открие отговорът.

За да имаме явлението Иван Вазов много дължим на неговата майка – Съба. Именно тя се превръща в следващ герой от сюжета на Л. Малинова – подценяван е талантът на тази будна българка, която сама е имала поетически талант и е пописвала. А всички ние знаем, че именно тя вдъхва вярата у сина си, че е одарен, носейки му скришом свещи, за да пише стиховете си. Самообразоваща се от 14-годишна възраст

¹ Така възкликва проф. Константин Иречек за младата учителка, останала по-известна като Вела Благоева, заявяваща желанието си да работи като просвещава народа си в Битоля.

² Нямаме данни до момента за друг подобен сборник с оригинални приказки, който да е по-ранен от този на Вела Благоева и да е с автор жена.

Съба Вазова чете до края на сравнително дългия си живот, била е и сред основателките на Женското дружество в Сопот. Добре известни са нейните *Спомени* (1891), но почти неизвестни са поетическите ѝ опити – именно един от тях разглежда Л. Малинова – „Ти мислила ли си, майко“. А що се отнася до Мемоарите – изследователката ги сравнява с тези на Райна Попгеоргиева, Теофана Златарова като обобщава:

те втъкават в мозаечното платно на историята и литературата драматичните нишки на миналото, открояващо дълбоките им преживявания – на прага между живота и смъртта.

Ценното е, че Л. Малинова предлага мозаечен поглед, но и такъв тип структурираност на съвременната ни литературна история – постоянно откриваме фрагменти, детайли (парчета мозайка), които допълваме в този странен пъзел.

Ана Карима е автор на 53 книги – вероятно и днес нямаме така продуктивна и обществено ангажирана фигура като нейната. Романи, повести, разкази, драми, пътеписи, методически пособия, спомени – тя пише във всички жанрове. Неслучайно Вазов я нарича: „Майка на това, което ще дойде“³ на нейния творчески и житейски юбилей в Народния театър през 1921 г. Възпитана в свободолюбивия дух на баща си – воеводата Тодор Велков, неговата дъщеря израства непокорна, бореца се за равноправие, за равноценност наравно с мъжете. През целия си съзнателен живот тя отстоява своята кауза. Включва се в създаването на Българския женски съюз, участва в изданията, посветени на неговата дейност, става член на Съюза на българските писатели, оглавява множество благородни каузи, свързани с благотворителността и грижата за сираци, инвалиди, хора в неравностойно положение. Л. Малинова се спира по-специално на публицистичната дейност на общественичката А. Карима, която остава по-малко позната и изследвана. А, за да се постигне успех в подетото начинание, журналистическата дейност е от огромно значение. В някаква степен нейните статии са и манифест, и програма, която следва и изпълнява в протежение на цели 40 години, наред с литературното си творчество. А. Карима едва в последно време получава частична признателност за колосалните си усилия. Литературното ѝ творчество – обемно, многостранно, разножанрово, все още не е проучено в целостта си.

Трогателни са двадесетте страници, посветени на Ирина Бачокирова – достойната дъщеря, продължила и защитила бащиното дело. Първата стихосбирка на жена в историята на нашата литература – „Българка“ (1890) – поставя важни проблеми и теми, които са разработвани от следващите поколения наши даровити авторки. Темата „баща ми в мен“ можем да проследим в нейния женски вариант. От една страна, тя съчетава личното творчество, мемоарното – от друга, и бащиното – от трета, като по този начин книгата се превръща в гранично място, пресичащо

белезите на възрожденската поетика и идеи и се оттласква от тях чрез вглеждане в света на индивида, останал самотен и разочарован (Малинова/Malinova 2017: 119).

По-нататък Л. Малинова отдава своя принос в изследването на Екатерина Ненчева (10 страници), Лора Каравелова (12 страници) и особено на Мара Белчева (30 страници).

³ За пръв път писмото на Ив. Вазов е публикувано в „Анна Карима Сборник“ (1924), сетне е препубликувано многократно. Най-скоро в: Карима, Анна (2020) Колекция разкази, Издателство Асеновци. Целият текст на писмото е: „За да се съди за културата на един народ, трябва преди всичко да се види нивото на развитие, до което е дошла жената в тая страна. Изхождайки от тая мисъл, аз не мога да не вярвам в бъдещето на този край, щом имаме жени като г-жа Ана Карима. Тя носи в себе си всички елементи на жизнеспособност, трудолюбие и неизчерпаема енергия. Нека, прочее, поздравим Ана Карима като наша вяра в бъдещето, като майка на това, което ще дойде“.

Преди около десетина години литературоведката откри ръкописната стихосбирка „Венец на дните“, която до онзи момент не беше позната в детайли на нашата литературна наука. Няколко статии и тази студия открояват и оформят значимия профил на жената, стояща до Пенчо Славейков, която, оказва се, не му отстъпва в творчески аспект. Въпросните наблюдения дължим в голяма степен именно на доцент Малинова. Като постижение на тези добросъвестни проучвания е и появата на двутомника с творби на Мара Белчева от 2018 г., редактиран от проф. М. Кирова, проф. А. Вачева и д-р К. Зографова.

Най-общо с това частично се изчерпва сюжетът на „Български книжовнички и поетеси“ (2017). Най-ценното наблюдение, а и вероятно най-същественото в книгата, е обаче споделянето, че:

българката не остава встрани от социалните, нито от духовните процеси и тенденции на времето, в което живее – изявите ѝ са част от характерните за съответния период тенденции. Макар че през XIX и началото на XX век тя основно разгръща силите и възможностите си в дома – намира начин да се впише и в обществените изяви на времето. Именно затова нейното присъствие, по-скромно или не, заслужава да се знае (Малинова/Malinova 2017: 43-44).

За да достигнем до тази теза, за да можем да я защитим и отстояваме, безспорна е заслугата на алтруистичната доцент д-р Людмила Хр. Малинова.



